

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
д. е. н., професор Козак Ю. Г.

“ _____ ” _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття
освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
за освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини»

на тему: **«Удосконалення зовнішньоторговельної
діяльності підприємства в галузі харчової промисловості
(на прикладі ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»)»**

Виконавець:
студент ФМЕ, 64 групи
Шильберг Герман Валерійович _____
(підпис)

Науковий керівник:
проф. д.е.н., Козак Юрій Георгійович _____
(підпис)

Одеса - 2020

АНОТАЦІЯ

Шильберг Герман Валерійович, кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за магістерською програмою «Міжнародні економічні відносини»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2020 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є зовнішньоторговельна діяльність ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» та шляхи її удосконалення.

У роботі розглядаються теоретико-методологічні основи дослідження зовнішньоторговельної діяльності підприємств в галузі харчової промисловості. Систематизовано методи та підходи до оцінки зовнішньоторговельної діяльності підприємств на ринку харчової промисловості.

Проаналізовано показники стану та динаміки зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод». Проведено SWOT-аналіз ПрАТ ВО «Одеський консервний завод». Проаналізовані показники ефективності зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод».

Запропоновано напрями удосконалення зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» шляхом оптимізації системи управлінських рішень на підприємстві, а також за рахунок диверсифікації виробництва та пошуку нових ринків збуту. Розглянуто удосконалення зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» за рахунок інноваційної складової.

Ключові слова: зовнішньоторговельна діяльність, галузь харчової промисловості, плодоовочева консервна галузь, ABC-аналіз, ефективність експорту, матриця конкурентного профілю, оптимізація організаційної структури підприємства, інновації в галузі харчової промисловості.

ANNOTATION

Shylberh Herman, qualification work for a master's degree in 292 "International Economic Relations" in the master's program "International Economic Relations"
Odessa National Economic University
Odessa, 2020

The master's qualification work consists of three sections. The object of the study is the foreign trade activity of PJSC "Productive association "Odessa canning factory" and ways to improve it.

The paper considers the theoretical and methodological foundations of the study of foreign trade activities of enterprises in the food industry. Methods and approaches to the assessment of foreign trade activities of enterprises in the food industry are systematized.

The indicators of the state and dynamics of foreign trade activity of PJSC "Productive association "Odessa canning factory" are analyzed. A SWOT analysis of PJSC "Productive association "Odessa canning factory" was conducted. The indicators of efficiency of foreign trade activity of PJSC "Productive association "Odessa canning factory" are analyzed.

The directions of improvement of foreign trade activity of PJSC "Productive association "Odessa canning factory" by optimization of the system of management decisions at the enterprise, and also at the expense of diversification of production and search of new markets are offered. Improvement of foreign trade activity of PJSC "Productive association "Odessa canning factory" at the expense of an innovative component is considered.

Key words: foreign trade activity, food industry, fruit and vegetable canning industry, ABC analysis, export efficiency, competitive profile matrix, optimization of organizational structure of the enterprise, innovations in the food industry.

ЗМІСТ

	Стор
ВСТУП.....	4
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	8
1.1. Сутність, чинники та особливості зовнішньоторговельної діяльності підприємств галузі харчової промисловості	8
1.2. Регулювання зовнішньоторговельної діяльності підприємств на ринку товарів харчової промисловості	23
1.3. Методи та підходи до оцінки зовнішньоторговельної діяльності підприємств на ринку харчової промисловості	27
Висновки до розділу 1.....	33
Розділ 2. АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ПрАТ ВО «ОДЕСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД» НА РИНКУ ТОВАРІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	35
2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» як суб'єкту зовнішньоторговельної діяльності.....	35
2.2. Аналіз чинників, що впливають на зовнішньоторговельну діяльність ПрАТ ВО «Одеський консервний завод».....	50
2.3. Аналіз показників зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод».....	57
Висновки до розділу 2.....	61
Розділ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПрАТ ВО «ОДЕСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД» НА РИНКУ ТОВАРІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	63
3.1. Удосконалення процесу прийняття управлінських рішень в системі зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод».....	63
3.2. Диверсифікація виробництва ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» як чинник удосконалення зовнішньоторговельної діяльності підприємства.....	68
3.3. Удосконалення зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» за рахунок інноваційної складової.....	81
Висновки до розділу 3.....	89
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах загострення продовольчої проблеми особливого науково-теоретичного і практичного значення набувають дослідження розвитку галузі харчової промисловості на світовому та національному рівнях. Важливою складовою галузі харчової промисловості є галузь плодовоовочевої консервної продукції.

Наразі підприємства галузі харчової промисловості України мають всі можливості для успішного реагування на глобальні виклики та інтеграцію у світовий торговельний простір, що зумовлено не тільки наявністю природних ресурсів, вигідним географічним положенням, а й високим ступенем розвитку продовольчого сектора. Харчова промисловість – динамічна галузь, яка забезпечує потреби у продовольстві для внутрішнього ринку, має значну частку в структурі промисловості (21,0% у 2019 р.), сприяє формуванню експортного потенціалу країни (23,1% промислового експорту) та є найбільш привабливою для іноземних інвестицій (26,1% від загального обсягу прямих інвестицій у промисловість України) [24].

Водночас, поряд із значним потенціалом галузі та перспективами подальших ринкових трансформацій, слід підкреслити, що нині її ресурсна, технологічна, організаційно-управлінська, маркетингова складові значно відстають від рівня аналогів економічно розвинутих країн. Відсутність достатнього досвіду господарювання та регуляцій у ринкових умовах, своєрідність набутого досвіду в умовах пострадянського ринку, застарілі чи недостатньо функціональні матеріально-технічна, технологічна база, комунікації та інфраструктура ринку вимагають вирішення низки управлінських питань щодо удосконалення зовнішньоторговельної діяльності підприємств в галузі харчової промисловості. Тому актуальність теми кваліфікаційної роботи магістра не визиває сумнівів.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Головною метою дослідження є зовнішньоторговельна діяльність ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» та розробка шляхів її удосконалення.

Для реалізації поставленої мети потрібно вирішити наступні завдання:

- дослідити економічну сутність поняття зовнішньоторговельна діяльність підприємства та її особливості для підприємства галузі харчової промисловості;
- систематизувати основні чинники, що впливають на зовнішньоторговельну діяльність підприємств в галузі харчової промисловості;
- узагальнити методи та підходи до оцінювання зовнішньоторговельної діяльності підприємств на ринку харчової промисловості;
- проаналізувати сучасний стан та динаміку зовнішньоторговельної діяльності підприємства ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»;
- оцінити показники ефективності зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»;
- здійснити SWOT-аналіз підприємства ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»;
- запропонувати пріоритетні напрями диверсифікації виробництва ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»;
- удосконалити процес прийняття управлінських рішень у системі зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»;
- запропонувати напрями удосконалення зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» за рахунок інноваційної складової.

Об'єктом дослідження є зовнішньоторговельна діяльність ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» та шляхи її удосконалення.

Предметом дослідження виступають теоретико-методологічні та організаційно-економічні рішення щодо удосконалення зовнішньоторговельної діяльності підприємства в галузі харчової промисловості.

Методи дослідження. У процесі наукового дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. При теоретико-методологічному аналізі зовнішньоторговельної діяльності підприємства із загальнонаукових методів застосовано аналіз та синтез, індукцію та дедукцію, абстрактно-логічний метод, метод узагальнення та класифікації, методи математичної статистики. Серед спеціальних методів, які використовувалися в процесі аналізу зовнішньоторговельної діяльності досліджуваного підприємства, можна виокремити методи економіко-математичного моделювання (при ABC – та XYZ - аналізі товарної структури зовнішньої торгівлі ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»), методи економічного аналізу (в процесі аналізу динаміки зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»), графічний (для наочного схематичного зображення результатів дослідження) та табличний методи (подання результатів зведення та групування аналітичних даних зовнішньої торгівлі ПрАТ ВО «Одеський консервний завод»).

Інформаційна база дослідження. Для написання кваліфікаційної роботи магістра використовувалися такі джерела інформація як: наукові праці українських та зарубіжних вчених-економістів, серед яких особливо доцільно виокремити: Козака Ю.Г., Квашу С.М., Кропа П.Б., Логвінову Н.С., Іванченкова В. С., Бондарєву Т.І., Безрукову Т.Л., Адамів М. Є., Ковалевську А.В., Кузнецову І. О., Лапшина В.І., Кузніченко В.М., Маталка С. М., Мельник О.Г., Міхеєву О.Г., Мозгову Г. В., Петухова О.М., Погребняк А.Ю. та інших. Інформаційно-довідковою базою є нормативно-правові акти України, матеріали наукових конференцій, періодичні видання, аналітичні та статистичні матеріали ПрАТ ВО «Одеський консервний завод», а також електронні ресурси.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи опублікована наступна наукова стаття:

Шильберг Г. Методи аналізу ефективності зовнішньоторговельної діяльності підприємств в галузі харчової промисловості / Наукові економічні дослідження: актуальні питання та інноваційні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24 жовтня 2020 р.). – Дніпро: НО «Перспектива». - 2020. – стр. 21-26.

Структура роботи: кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок. Робота містить 23 таблиці та 14 рисунків.

ВИСНОВКИ

На підставі дослідження, проведеного в кваліфікаційній роботі магістра, було систематизовано підходи до визначення сутності поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства». В роботі було охарактеризовано основні типи зовнішньоторговельної діяльності підприємства. Було проаналізовано внутрішні фактори впливу на розвиток зовнішньоторговельної діяльності підприємств та зовнішні фактори макро- та мікросередовище.

В роботі було зазначено специфіку зовнішньоторговельної діяльності підприємств галузі харчової промисловості, а саме, що харчова промисловість є однією з провідних галузей промисловості України. Вітчизняний харчопром забезпечує понад 8% ВВП країни. Виробництвом їжі займаються 5,5 тис. підприємств різної величини, на яких працює понад 350 тис. осіб.

У 2019 році, експорт харчових продуктів з України склав 3220,4 млн. дол. США, що дорівнює 6,4% загального експорту з України, а імпорту продукції - 2616,6 млн. дол., або 4,3% від загального імпорту України.

Також в роботі була відображена товарна структура експорту та імпорту продукції харчової промисловості у 2019 році.

Було проаналізовано вплив на розвиток підприємств у галузі харчової промисловості певних обмежень, які існують на рівні підприємств та які пов'язані з бізнес-середовищем, а також й ринкові обмеження.

В першому розділі кваліфікаційної роботи магістра було зазначено, що метою державного регулювання є забезпечення розширення виробництва конкурентоспроможних видів вітчизняної продукції харчової промисловості, зміцнення експортного потенціалу та підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності підприємств галузі. Також були визначені складові механізму державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності підприємств в галузі харчової промисловості.

Були узагальнені показники для оцінки ефективності зовнішньоторговельної діяльності підприємства на ринку харчової промисловості та визначені показники ефективності експорту та імпорту підприємства. Також для оцінки зовнішньоторговельної діяльності підприємств на ринку харчової промисловості було проаналізовано метод ABC аналізу та XYZ-аналізу.

За результатами аналізу зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» було визначено, що наразі більша частка продукції реалізується на внутрішньому ринку, на експорт йде тільки 12,3% від загального обсягу виробництва. Імпортної діяльності підприємство не веде, оскільки усю сировину, необхідну для виробництва, тару й упаковку виробляє самостійно.

Також була проаналізована динаміка експорту підприємства та зазначено, що за досліджуваний період негативна динаміка спостерігалася в 2017 р., у 2019 темпи зростання обсягів експорту є позитивними.

У 2019 році найбільшими імпортерами продукції заводу є Румунія - 12,08% від загального обсягу експорту та Грузія – 9,74%. Головними експортними товарами підприємства є сік томатний з сіллю та яблучний сік з мякоттю; їхня питома вага в загальному обсязі експорту підприємства склала 10%.

Також в роботі було проаналізовано фінансовий стан ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» та визначено, чистий дохід від реалізації продукції зріс на 6,26% порівняно з 2018 р. Але спостерігається зростання і собівартості продукції на 4,68%. Також зростають й інші операційні доходи – на 40,8%. Особливу увагу слід звернути на зростання фінансового результату від операційної діяльності – порівняно з 2018 р. у 2019 р. він зріс на 3443,43%. Якщо у 2018 році підприємство мало збиток в розмірі 3320 тис. грн., то у 2019 році ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» демонструє чистий прибуток у розмірі 413 тис. грн. В цілому, можна зазначити, що 2019 рік для підприємства був фінансово успішним.

В роботі було складено матриця конкурентного профілю та матрицю SWOT – аналізу ПрАТ ВО «Одеський консервний завод». Також була надана характеристика основним факторам, що негативно впливають на зовнішньоторговельну діяльність ПрАТ ВО «Одеський консервний завод».

Також було проаналізовано показники ефективності експорту та зроблено висновки, що експорт на підприємстві ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» є ефективним, адже він більше 1 та становить 1,59 на 2019 р. Тобто порівняно з 2018 р. коефіцієнт експорту збільшився на 0,13. Було оцінено ефективність товарної структури експорту підприємства за методом ABC та XYZ – аналізу.

В кваліфікаційній роботі магістра було запропоновано оптимізувати управлінську ланку підприємства шляхом створення департаменту зі зовнішньоекономічної діяльності та маркетингу та була надана характеристика функціональних обов'язків директора департаменту зі зовнішньоекономічної діяльності та маркетингу ПрАТ ВО «Одеський консервний завод».

В роботі було визначено, що прийняття управлінських рішень в зовнішньоторговельній діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» повинно базуватися на постійному об'єктивному дослідженні існуючих та прогнозних станів зовнішнього середовища та внутрішніх можливостей підприємства протидіяти виникненню зовнішніх загроз. Перша задача може бути вирішена шляхом проведення моніторингу, друга – шляхом впровадження контролінгу.

В якості чинника удосконалення зовнішньоторговельної діяльності ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» було запропоновано реалізацію стратегії диверсифікації виробництва, а саме впровадження нового виду продукції «Буряковий сік», виробництва з відходів буряку харчових барвників для сухих плодово-ягідних киселів, безалкогольних напоїв, карамелі, тортів, тістечок та ін., впровадження нового виду фасування продукції.

В роботі було визначено, що ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» зможе отримувати прибуток у розмірі 20 тис. грн. при виробництві кожної 1 тис.

л. бурякового соку. Більше того, саме овочеві соки наразі є затребуваним продуктом у країнах Європи. На нашу думку, цей вид продукції можна й розпочати експортувати на ринки країн ЄС. Строк окупності виробництва харчових барвників з відходів буряку складатиме 3,3 місяці.

Також було розраховано, що якщо виготовити 9595,5 тис. шт. Ікри «Літньої» з кабачків, а 50% перевести у дой пакування, то додатковий прибуток може скласти: $0,6 \times 9595\ 000 \times 0,5 = 2878650$ (грн.), в цьому випадку строк окупності займе менше 1 місяця.

В роботі було визначено перспективний ринок для експорту - ринок Канади та зроблено рейтингування перспективних товарних позицій продукції харчової промисловості для розвитку експорту в Канаду. Було проаналізовано, що ПрАТ ВО «Одеський консервний завод» слід зосередити свою увагу на збільшенні виробництва консервованих томатів, овочів та фруктових та овочевих соків та подальшому експорту в Канаду. Так, консервовані томати мають загальний бал 2,03, консервовані овочі – 1,78 та соки – 1,42.

Також були розроблені стратегічні орієнтири інноваційного розвитку ПрАТ ВО «Одеський консервний завод», визначені види інноваційних продуктів з визначенням їх властивостей та зазначені можливі зовнішні ринки збуту продукції.

В роботі було надано три сценарія розвитку підприємства галузі харчової промисловості, що призводить до зростання конкурентоспроможності на зовнішніх ринках, однак реалізація цих сценарієв не можлива без державної фінансової підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адамів М. Є. Антисипативне управління підприємствами в умовах зовнішньоекономічної діяльності. Електроний ресурс. Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/sekcia_2.pdf
2. Безрукова Т.Л. Классификация показателей оценки эффективности экономической деятельности промышленного предприятия /Т.Л.Безрукова, А.Н.Борисов, И.И.Шанин // Общество: политика, экономика, право. – 2012. - №1. – с.6. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://domhors.ru/issue/pep/2012-1/bezrukova-borisov-shanin.pdf>
3. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – 2-е изд. доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 1997. – 864 с.
4. Бондаренко А.В. Оценка факторов эффективности экспорта предприятия /Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.confcontact.com/2012_03_15/ek1_bondarenkoAV.php
5. Бондарева Т.І. Оцінка ефективності експортної діяльності підприємства/ Т.І.Бондарева, А.І. Осадчук / Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2011. №3(15). – С.91-104.
6. Булатова А.С. Економіка / А.С. Булатова. – К.: МОЛОДЬ, 2012. – 600 с
7. Бурмистров В.Н., Холопов К.В. Внешняя торговля Российской Федерации. – М.: Юристъ, 2001. – 384 с.
8. Господарський кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
9. Дакус А.В. Економічний розвиток підприємства: сутність та визначення / А.В. Дакус, Н.О. Сімченко // Актуальні проблеми економіки і управління. – 2012. – Вип. 6. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://probleconomy.kpi.ua/pdf/2012-3.pdf>

10. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Електронний ресурс. Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
11. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Підручник // І.В. Багорова, Н.І.Редіна, В.Є. Власюк, О.О. Гетьман / За ред. д-ра екон. наук, проф. І.В. Багрової. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 580 с
12. Іванченков В. С. Ефект від впровадження інноваційних технологій / В. С. Іванченков // Економіка харчової промисловості. - 2014. - № 4. - С. 69-73. Електронний ресурс. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2014_4_12
13. Кваша С.М., Кроп П.Б. Особливості державного регулювання імпорту товарів для АПК // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 1999. – Вип. 14. – С. 315-323.
14. Ковалевська А.В. Конкурентна стратегія зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств України в умовах перехідної економіки інверсного типу: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. – Харків: ХНТУРЕ, 2002. – 19 с.
15. Кузнецова І. О. Моніторинг як складова інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень у зовнішньоекономічній діяльності підприємства / І. О. Кузнецова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Випуск 3 (50), ч. 2. – С. 161–168.
16. Лапшин В.І., Кузніченко В.М. Товарна структура міжнародної торгівлі України в 2016 році. / Глобальні та національні проблеми економіки. - №17. – 2017. – С. 914. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/183.pdf>
17. Малярець Л. М. Методичне забезпечення формування та проведення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Л. М. Малярець, Н. В. Проскупніна // Бізнес-інформ. Серія «Економіка: Міжнародні економічні відносини». – 2012. – № 6. – С. 32–35

18. Маталка С. М. Управління ефективністю зовнішньоекономічної діяльності підприємств : монографія / С. М. Маталка. – Луганськ: Ноулідж. – 2011. – с. 210
19. Мельник О.Г. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства / О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна // Інноваційна економіка. – 2013. – №5. – С. 63-66.
20. Міхеєва О.Г. Роль міжнародного права у здійсненні митно-тарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / О.Г. Міхеєва. – Ін-т міжнародних відносин. – К. : Вид-во НУ ім. Т. Шевченка, 2003. – 14 с.
21. Мозгова Г. В. Формування інформаційної системи менеджменту зовнішньоекономічної діяльності на базі сучасних інформаційних технологій / Г. В. Мозгова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Випуск 6, ч. 5. – С. 248–251.
22. Огляд ринку Канади. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://cutisproject.org/wpcontent/uploads/2020/06/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82-%D0%9A%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%B0.pdf>
23. Офіційна звітність ПрАТ ВО «Одеський консервний завод». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://okz.pat.ua/emitents> та <http://okz.pat.ua/emitents/reports>
24. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
25. Петухова О.М. Підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства агропродовольчої сфери / Петухова О.М., Коняга А.В.// Наук. праці національного університету харчових технологій. – 2018. – Т. 24. – № 1. – С. 57-65
26. Погребняк А.Ю. Еволюція наукових поглядів на сутність поняття «зовнішньоекономічна діяльність» / А.Ю. Погребняк, Т.Ю. Хоменко//

- Сучасні проблеми економіки і підприємництво: Збірник наукових праць. – Випуск 18. – Київ: ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2016.
27. Попов А.А. Торговое право : учебн. пособ. / А.А. Попов. – Харьков : Вид-во "Каравелла", 1999. – 257 с.
28. Прокушев Е.Ф. Зовнішньоекономічна діяльність / Е.Ф. Прокушев. – Тернопіль: Астон, 2013. – 320 с.
29. Рычихина Н.С. Оценка локального экспортного потенциала предприятия / Н.С. Рычихина // Современные наукоемкие технологии. Региональное приложение. – 2013. №3(35). – С.73-78.
30. Сичевський М.П. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку харчової промисловості України / М.П. Сичевський. – К.: Наук.світ, 2004. – с 27.
31. Стратегія харчової та переробної промисловості Україна на 2021-2023 роки. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2019-%D1%80#Text>
32. Сычев М.С. Факторы внешнеэкономической деятельности и их систематизация / М.С. Сычев // Инновационное развитие экономики. – 2012. №3(9). – С.7-10.
33. Фатенок-Ткачук А.О. Аналізування факторів впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / А.О. Фатенок-Ткачук // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. № 17.
34. Хаустова К.М. Регіональні чинники формування стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств деревообробної промисловості Закарпаття / К. М. Хаустова // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. : Економіка. - 2014. - Вип. 1. - С. 86-91.
35. Хоменко Т.Ю., Круш П.В. Методичні підходи до оцінки ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю. Електронний ресурс.

Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/22596/1/2017-11_4-08.pdf

36. Шара Є.А. Інвестиційно-інноваційна привабливість регіонів України за умов інтеграційного розвитку / Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон.наук: спец. 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Донецький інститут економіки промисловості. – 2012 р.- 21 с. Електронний ресурс. Режим доступу: http://nasoa.edu.ua/wp-content/uploads/zah/korepanov_dis.pdf.
37. Зовнішньоекономічна діяльність: навчальний посібник / Ю. Г. Козак, Є. В. Савельєв [та інш.] – 6-е вид., перероб. та доп. / ред. Ю. Г. Козак – Київ: ЦУЛ, 2019. – 292 с.
38. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон: монографія / Ю.Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 240 с.
39. Козак Ю. Г. Міжнародна торгівля: навч. посібник / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, Н. В. Притула та інші. – 5-те вид., перероб. та доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2015. – 272 с.